

Språkutveckling hos det flerspråkiga barnet

Gisela Håkansson, Språk- och litteraturcentrum, Lund Universitet/Avdelning för lärutbildning, Høgskolen i Østfold

Vad är det man ska lära sig när man ska lära sig ett språk? Det är flera olika saker: språkets ljud, ord, hur orden böjs, hur orden kombineras och ordnas i yttranden, hur man använder språket i olika sammanhang, hur man förstår och producerar – och inte minst, hur man får kunskaper om världen genom språket. Detta verkar vara en stor uppgift redan när det gäller ett enda språk, så hur är det möjligt med flera språk på en gång? Det går faktiskt bra – människan verkar vara förutbestämd att lära sig språk. I den här artikeln ska jag ta upp några studier av flerspråkig utveckling.

Den mesta forskningen om flerspråkighet hos barn handlar om två språk, men det finns också studier om barn som växer upp med tre eller fyra språk (Yukawa 1997, Cruz-Ferreira 2006, Håkansson & Waters 2015). Det finns ingen bestämd gräns för hur många språk ett barn kan lära sig, utan det handlar om tid och engagemang.

Men vad menar vi med flerspråkighet? Vem är flerspråkig? Låt oss ta del av hur en elev med erfarenhet av svensk skola definierar flerspråkighet. Exemplet är hämtat från Otterups avhandling (2005:184):

Exempel (1)

Tore: Sen hade ja en annan fråga om det här med, om du känner dej som tvåspråkig eller flerspråkig, eller ...

Mohammed: Ja känner mej som flerspråkig. Det är jag.

Tore: Vilka språk tänker du på då?

Mohammed: Persiska, arabiska, typ man kan ju några ord på alla olika språk, du vet, säga hur mår du, vad gör du, vart ska du. Man förstår lite svärord när dom pratar å sånt

Tore: Vilka kan du BÄST om vi tar så?

Mohammed: Svenska, engelska, arabiska, danska och finska sådär. Persiska kan jag också bra.

Hur börjar det? Den allra tidigaste språkutvecklingen. Att barn är förberedda på att bli flerspråkiga visar sig på många sätt. Det lilla barnets allra tidigaste steg mot språken startar i en unik förmåga att urskilja olika språkljud, inte bara sådana språkljud som förekommer i omgivningen, utan även sådana som finns i andra språk. Man har till exempel funnit att amerikanska och japanska barn gör samma skillnad mellan [l] och [r] vid sex månaders ålder, trots att japanskan bara har ett fonem (ungefär som en blandning av r och l). Vid 10 månaders ålder, när barnen börjat uppfatta att det

finns ord i språket, slutar de japanska barnen att reagera för olikheten utan tycker att r och l låter lika. Det finns ju inga ord som skiljer mellan dessa i deras språk (Kuhl et al 2006). Om barnen får höra flera språk i omgivningen kan de skilja ut olika språkljuden i alla de språk de hör. Dessutom använder de visuella signaler – flerspråkiga barn fokuserar mer på munnen, medan enspråkiga fokuserar mera på ögonen.

I takt med att barnet växer och mognar, utvecklas även språket. Först är det ett ord i taget ('mamma'), sedan två ('mamma sitta'), och sedan flera ('bil smutsig bada'). För det flerspråkiga barnet sker utvecklingen i den ordningen på alla språken. I nedanstående exempel är det Karin som vänder sig till sin mamma (exempel 2) och kommenterar på portugisiska att de har tvättat bilen, och sedan återger samma sak på svenska för den svensktalande pappan (exempel 3).

Exempel (2)

Karin med sin portugisisktalande mamma

Karin: carro, suju, banho
(Cruz-Ferreira 2006:120)

Exempel (3)

Karin med sin svensktalande pappa

Karin: bil, smutsig, bada
(Cruz-Ferreira 2006:121)

Det är viktigt att man använder språken hela tiden. I en studie av ett trespråkigt barn, Shoko, som växer upp med japanska och engelska från början och sedan flyttar till Sverige beskriver Yukawa (1997) hur flickans japanska yttrandelängd

successivt minskar under tiden i svensk förskola, när tiden inte räcker till för att upprätthålla japanskan, trots att japanska är ett av hennes första språk. När familjen återvänder till Japan ökar yttrandelängden på japanska, och när det kommer tillbaka till Sverige minskar den igen. Det finns inte så många studier av det här slaget, av familjer som flyttar mellan länder, men det visar tydligt hur känsligt språket är för omgivningens språk. Om ett visst språk inte används lika många timmar som tidigare så går det tillbaka.

Ordförrådet. Forskning om ordförrådet hos flerspråkiga visar att flerspråkiga barn får lägre poäng på ordförrådstest om man jämför dem med enspråkiga barn på samma språk. Men om man ser till det samlade ordförrådet, i barnets samtliga språk, överstiger ordförrådet i flerspråkigas det i enspråkigas, eftersom de ju har flera språk. När det gäller minoritetstalande barn som går i skolan på majoritetsspråket blir det oftast majoritetsspråket som testas, trots att det inte ger hela bilden. Ett problem är att det inte finns test för alla språk. I en studie av en fyrspråkig pojke som talade ryska, franska, svenska och engelska beskrevs ordförrådet på alla språken (Håkansson & Waters 2015). Resultatet visade att Stefan hade kunskaper på alla språken. För alla språken var förståelsen bättre än produktionen, och Stefan förstod nästan alla de testade orden. När det gällde produktion fick han höga poäng på ryska och svenska, men lägre poäng på franska och allra lägst på engelska. Man kan spekulera kring hur det skulle ha gått för Stefan om han hade börjat skolan i ett engelsktalande land och bara testats på sitt engelska ordförråd. Det

är möjligt att han då skulle ha bedömts ha särskilda språksvårigheter eller till och med inlärningssvårigheter. Eftersom han nu befinner sig i Sverige och går i svensk skola riskerar han inte detta, utan hans flerspråkighet kan ses som ren bonus.

Successiv flerspråkighet. Hittills har vi uppehållit oss vid flerspråkig utveckling när det är flera språk från födseln – det som kallas simultan flerspråkighet. Det finns emellertid också en hel del forskning som beskriver senare utveckling, när barn först lär sig ett språk och sedan lägger till ett nytt. I det europeiska projektet ELIAS (Kersten, Rodhe, Schelleter & Steinlen 2010) analyserades utvecklingen på engelska hos över 200 förskolebarn, i Belgien, England, Sverige och Tyskland. Barnen gick på förskolor som erbjöd tvåspråkig miljö med engelska som ett av språken, och i övrigt talade personalen landets språk, nämligen franska, svenska eller tyska. Interaktionen i förskolorna dokumenterades varje vecka genom observationsschema som tog upp lärarnas samtalsstil, förklaringar och språkliga anpassningar och hur barnen svarade på dessa. Förskolebarnen som deltog i projektet testades två gånger, med ett års mellanrum. Två test ingick, ett för ordförråd och ett för grammatik. Båda testen handlade om receptiva färdigheter, där barnen fick peka på bilder för att visa att de förstod vad intervjuaren sade. För ordförrådet användes testet British Picture Vocabulary Scale som är utarbetat för engelska barn och standardiserat för barn mellan 3 och 8 år (BPVS II; Dunn, Dunn, Wetton & Burley 1997). De receptiva grammatikfärdigheterna mättes med ett specialkon-

struerat grammatiktest, ELIAS Grammar Test (Kersten et al. 2010) som bygger på Processbarhetsteoriens fem stadier (Piennemann 1998).

Resultaten visade ett starkt samband mellan det språk som lärarna använde, input, och barnens språkutveckling. För ordförrådet handlade det om rent kvantitativa mått - ju mer språk desto bättre ordförråd. För den grammatiska utvecklingen var det däremot viktigare med kvalitet än med kvantitet. Exempel på en input av hög kvalitet var när lärarna använde språket kommunikativt, kontextualiserade, använde gester, lät barnen komma till tals och visade intresse genom att ställa följdfrågor. Dessa drag stärkte barnens grammatiska utveckling.

Sammanfattning och utblick. I den här artikeln behandlas hur barn utvecklar flera språk, antingen på en gång eller efter varandra. Studierna dokumenterar

vad som sker under utvecklingen. Det är viktigt att komma ihåg att de inte har som syfte att tala om hur man ska göra för att främja en lyckad flerspråkig utveckling, utan föräldrar, förskollärare, lärare och andra som möter flerspråkiga barn i vardagen bör omsätta kunskaperna i praktiken.

Ibland uppstår flerspråkighet i en familj på grund av att man flyttar eller att en politisk förändring äger rum. Men det finns också fall där familjen planerar för tvåspråkighet och inrättar sitt liv så att barnen ska bli flerspråkiga, till exempel genom engelska i förskolan. Det viktigaste för att nå framgångsrik flerspråkig utveckling i familj och skola är att se till att barnen får tillräcklig input på alla språken. Barnen är redan från början inställda på att det kan röra sig om flera språk och observerar särskilt noga hur munrörelser kopplas till ljud om det är fråga om flera ljudsystem. Ju mer man pratar med barnet desto bättre blir språkutvecklingen, på

alla språk. Det gäller inte bara mängden ord, utan också kvaliteten på samtalet. Genom att interagera, lyssna på barnen och följa upp vad de säger stöder man utvecklingen bäst. Man ska inte jämföra flerspråkiga barn med enspråkiga barn, eftersom flerspråkiga barn har en unik språkförmåga. Slutligen är flerspråkigheten färskvara, så det gäller att se till att alla språken används så mycket som möjligt, av så många samtalspartners och i så många sammanhang som möjligt.

Referenser

- Cruz-Ferreira, M. (2006). *Three is a crowd? Acquiring Portuguese in a trilingual environment*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Dunn, L.[loyd] M., Dunn, L.[eota] M., Whetton, C., Burley, J. (1997). *The British Picture Vocabulary Scale II*. Windsor: National Foundation for Educational Research.
- Håkansson, G. & Waters, B. (2015). A Case Study of a quadrilingual child. Presentation vid International Symposium on Child Language. Warwick, UK
- Kersten, K., Rodhe, A., Schelletter, C. & Steinlen, A. K. (2010) (red) *Bilingual Preschools. Volume 1. Learning and Development*. Trier: Wissenschaftlicher Verlag.
- Kuhl, P K., Stevens, E., Hayashi, A., Deguchi, T., Kiritani, S. & Iversen, P. (2006). Infants show a facilitation effect for native language phonetic perception between 6 and 12 months. *Developmental Science*, 9, F13-F21.
- Otterup, T. (2005). "Jag känner mig begåvad bara". Om flerspråkighet och identitetskonstruktion bland ungdomar i ett multietniskt förortsområde. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet.
- Piennemann, M. (1998). *Language processing and second language development*. Amsterdam: Benjamins.
- Yukawa, E. 1997. L1 *Japanese Attrition and Regaining. Three case studies of two early bilingual children*. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University.

